

Segrarnas historia om tsunamihjälpen

Tioårsminnet av tsunamin är över. Sjuttio procent av de döda bodde i inbördeskrigets Aceh. Dess befolkning är ungefär som Norges; tänk tanken att istället 170.000 dödats i vårt grannland. Ett av de bästa sätten att hedra de drabbade hade varit kritisk analys för att dra lärdomar inför framtiden. Men detta saknas nästan helt i de senaste veckornas uppsjö av reportage och kommentarer. Segrarna skriver historien, brukar det heta. Och mycket riktigt: när biståndsgivarna, även från Skandinavien, samlades hos den lokala regeringen i Banda Aceh den 26 december sades det föga om erfarenheter och vad som återstår att göra. Budskapet var istället ömsesidiga gratulationer: detta gjorde vi bra. En stötande halvsanning!

Relativt sett var stödet till Aceh lika omfattande som Marshall-hjälpen till Europa efter andra världskriget. Och tveklöst gick det bättre än befarat. Dåtidens typiska Indonesiska invasion av militärer och korrupta affärsmän i landets krisområden förhindrades genom samarbete mellan den nya regeringen i Jakarta och de internationella biståndsorganen. Resultatet blev sjukvård, uppröjning och reparationer, liksom ny infrastruktur, hus och brunnar med mera. Långt ifrån perfekt och inte för alla, men över förväntan bra.

Givarna och dagens styrande bortser emellertid från, att den viktigaste orsaken till att hjälpen alls nådde fram och att återuppbyggnaden fungerade hyfsat var de redan påbörjade fredssamtalen och det unika avtalet i mitten av 2005 mellan Jakarta och frihetsrörelsen GAM. Genom mer demokrati i Aceh än någon annanstans i Indonesien skulle både GAM och de nationella partierna – men även andra politiska grupper och civilsamhället i Aceh – få bygga upp en självstyrande provins med egna partier och mindre korrupt administration, såsom på Åland. Och man glömmer fullständigt, att biståndet därefter *inte* främjade eller ens försvarade de demokratiska reformerna, inte ens såsom Marshall hjälpen i Europa.

Därmed rämnade fundamentet för lyckad fred och utveckling i Aceh. Så samtidigt med den tekniska återuppbyggnaden har maktmissbruket fortsatt. Politiken och administrationen domineras av de konservativa GAM-ledarna tillsammans med deras forna fiender i Jakarta. Reformisterna i frihetsrörelsen och civilsamhällegrupperna har marginaliserats. Brotten mot de mänskliga rättigheterna har sopats under mattan. Sharialagarna missbrukas av dogmatiker som stödjer de styrande politikerna i utbyte mot att t.ex. offentligen få spöa upp ”omoraliska” kvinnor. Korruptionen är satt i system. De utländska investeringarna uteblir. Den ekonomiska tillväxten är bara hälften av landets genomsnitt. Självstyrelsen är fortfarande ofullkomlig. Jakarta drar benen efter sig och regeringen i Aceh lyckas bara använda cirka två-tredje-delar av sina årbudgetar. Återigen hör Aceh till de minst välskötta och demokratiska delarna av Indonesien. Hur kunde det gå så illa med löftet om demokratisk fred, korruptionsbekämpning och inkluderande utveckling? Vad gjorde skandinaviskt bistånd?

Naturligtvis var det först nödvändigt att bygga upp katastrofinsatserna separat från den raserade, militariserade och korrupta lokala administrationen. Men biståndet och demokratiseringen fortsatte att hållas isär – med Skandinaviskt stöd. Alltså kunde hjälpen sällan bidra till vare sig bättre administration eller god fredsbyggnad inklusive integration av före detta gerillasoldater och alla de som drabbats av inbördeskriget. De tvingades istället

använda sina gamla kommandostrukturer och personliga nätverk till att på korrupt väg få tillgång till en del hjälp och resurser. Naturligtvis kunde givarna ha satsat på parallellt freds och demokratiarbete, men det avvisades oftast. Olof Palmecentret, tyska socialdemokratiska Friedrich Ebert Stiftung och indonesiska pro-demokrater gjorde sitt bästa men fick bara fickpengar och axelryckningar. Inte ens när konservativa GAM aktivister kidnappade deras projekt ställde ambassader och donatorer upp till försvar utan utnämnde istället pro-demokraterna till bråkmakare. (Forskningsresultat finns på <http://folk.uio.no/ollet/>).

Därför underminerades till och med den hoppfulla koalitionen av GAM-reformister och civilsamhällegrupper som vann guvernörs och borgmästarvalen 2006. Ett gyllene tillfälle att stödja ett nytt demokratiskt styre gick förlorat – inklusive ambitioner att motverka korruptionen, gynna kvinnornas ställning och främja intresseorganisering och folkligt deltagande i lokal förvaltning. Istället stärktes de konservativa krafterna, korruptionen bredde ut sig och reformisterna och civilsamhällegrupperna försvagades. Därefter gick de konservativa GAM ledarnas *Partai Aceh* starkt framåt i parlamentsvalen 2009 genom hotelser och baktaleri av reformisterna och civilsamhälleaktivisterna samt kohandel med de forna fiender bland oligarker och politisk och militär elit i Jakarta som betalade mest.

Visst gjordes alternativa försök. Ett framgångsrikt pilotprojekt i Södra Aceh genomfördes t.ex. med stöd av svenska International Centre for Local Democracy (ICLD). Tanken var att istället få igång reformer och demokratisering på lokal nivå inom ramen för internationellt kommunsamarbete. Men när aktivisterna, forskarna och de lokala ledarna hade fått allt det svåra på plats i både Södra Aceh och i guvernörens palats i Banda Aceh lyckades ICLD inte ens mobilisera tillstymmelsen till svenskt intresse, så det hela kollapsade. Ett annat men norskt exempel är att försök att främja freds och demokratiutbildning avvisades med huvudargumentet att det skulle ske vid en muslimsk institution, om än det bästa universitetet.

Mönstret upprepades i nyvalet av guvernör och borgmästare som skulle skett 2011. När de konservativa GAM ledarna misslyckats med att stoppa valet som de verkade förlora genom bojkott, fick de istället sina allierade i Jakartas elit att helt lagstridigt skjuta upp det samma till 2012. Argumentet var, att reformisterna vid makten måste försvagas och folk övertygas om att rösta på de konservativa för annars skulle det bli krig igen. Det internationella samfundet höll tyst. Stabil maktdelning ansågs viktigare än demokrati. Och därmed var reformisterna och pro-demokraterna uträknade. Så trots försök inför parlamentsvalet förra året att bilda ett nytt lokalt parti bland GAM-reformister och en del civilsamhälleaktivister var detta ett otillräckligt alternativ. Många väljare visade istället sitt missnöje med maktmissbruk och havererad ekonomisk och social politik genom apati eller att rösta på Jakarta-baserade partier.

Alltså sitter GAM-traditionalisterna kvar vid köttgrytorna och kunde fira 10 årsjubileet efter tsunamin genom att tillsammans med Jakarta och biståndsgivarna skriva om historien, hylla maktdelningen, och avstå från att planera hur även de reforminriktade politiska grupperna, civilsamhälleorganisationerna och kvinnoaktivisterna äntligen skulle kunna få en rimlig chans att delta i och kraftfullt främja ett demokratiskt och ekonomiskt framgångsrikt samhällsbygge, så som fredsavtalet föreskriver. Vårt bistånd behöver revideras!

Olle Törnquist, Professor i statskunskap och utvecklingsforskning, Universitetet i Oslo.